

Búcsú Dobos Lászlótól
(Pozsonypüspöki, 1914. július 31.)

Tisztelt gyászoló gyülekezet, testvéreink, barátaink! A párizsi békeszerződést követő felvidéki magyar közélet egyik vezéralakjától veszünk itt ma, 2014. augusztus 31-én délután a pozsonypüspöki temetőben végbúcsút.

Társunk, barátunk, testvérünk, közös sorsunk fáradhatatlan kovácsa 1930. október 30-án, az ország legkeletibb részének, Bodrogköznek szívében, Királyhalmecen született, és egy hete, 2014. július 25-én hunyt el az ország legnyugatibb tájegységének, a Csallóköznek peremén, Pozsonypüspöki kórházában. Nyolcvannégy évet és tíz hónapot élt közöttünk, a Tisza és a Kis-Duna, szűkebb pátriájának népe, a felvidéki magyarok között. Élet- és pályáíve, keletről nyugatig, földrajzi téren is szivárványként öleli át a Felvidék magyarjainak egét, azt a térséget, amelynek halottunk, Dobos László egész termő életét odaáldozta.

Családján kívül mi, barátai és egykori munkatársai tehetünk igaz tanúságot arról, hogy nagyon betegen, halványuló tudatával is csak nemzetünk, kisebbségi magyar nemzetrészünk sorsa érdekelte. Politikai, társadalmi és szellemi műhelyeink nem kis része gyászolja most benne irányítóját, vagy éppen alapítóját. Ereje teljében László -- sokunknak Laci -- felvidéki és egyetemes magyar intézmények egész sorát irányította. Azok voltak évtizedeken át politikai, társadalmi és kulturális életünk központjai, s váltak új intézményeink kihívóivá. Volt víziója egy komplex, jól működő kisebbségi társadalom jövőjéről, országos, nemzeti és nemzetközi beágyazódásáról tartós, századokra szóló fennmaradásáért.

Termő élete a minden vonatkozásában zárt, idővel őt is sujtó diktatúrában zajlott, ezért jövőnket, társadalmi életünk építését és védelmét is csak az akkori feltételek között képzelhette el. Nem számolhatott a geopolitikai forradalmi robbanás bomlasztó hatásaival. Kiadóját, a Madáchot az elapadó hazai és anyaországi források mellett/helyett az amerikai Lauer házaspár támogatta, de ma lélegeztető gépen él, a nagy hagyományú Csemadok úgyszintén, kisebbségi pártunk kettészakadt, mindez pedig ő személyes drámájaként is zajlott. Apadó erejével semmit sem tehetett a romlások ellen.

Szegény szülők negyedik gyermekeként látta meg a bodrogközi eget. Édesapjuk hat évig katonáskodott csehszlovák és magyar laktanyákban, a fronton és hadifogolyként, éfé családja a gyermekekben emelkedni vágyott. Lászlót a sárospataki református tanítóképzőbe küldték, ahol évekig csak sűrű határsértések révén tanulhatott. Nem volt ebben egyedül, az 1945—50-es fél évtizedben 60—80 felvidéki magyar diák művelődött a két pataki református iskolában. Később rajta kívül több sorstársa is irodalmi emléket állított ennek a néhány pataki esztendőnek.

Nemzedéke -- nemzedékünk -- soha nem tapasztalt történelmi, társadalmi, politikai, geopolitikai, nemzeti, kulturális és civilizációs változásokon vergődött át.

Gyermekkorunk már Petőfi és Arany János által is leírt falusi társadalmi szerkezete összeomlott, s a világháború, a három impériumváltás, a kikényszerített migráció, a német és szovjet, a magyar és csehszlovák hadak vonulgatása, a jogfosztottság, a deportálások és szovjet táborok, zsidóink gázhalála, a lakosságcseré, a nyelvtiltalom, értelmiségünk, benne pedagógusaink kiebrudalása, vagyonunk és állampolgárságunk elvesztése, a nyilvános pofonok és ütlegek -- „mert nincsen átok és nincs semmi

fájdalom, / nincs becstelenség és nincsen megcsúfolás, / amit ne látnánk rajtunk teljesedni be” – idézem új összefüggésben az ógörög Szophoklészt *Antigonéjából*. Halottunk egész életében a romlás, a bomlás, a rombolás, a félelem ellen dolgozott. Ellenükre, a magyar reformkor példáján is felbuzdulva intézményeket alapított. Ezt bevallottan is élete egyik fő hivatásának tekintette.

1949-ben, a sárospataki tanítóképző befejezése után, a magyar iskolák hiányában traktorra szállt Királyhelmeceen, majd a magyarüldözés enyhültével a csehszlovák ifjúsági szövetségbe lépett, és a kedvező hátszél a pozsonyi CSISZ-központba röpítette. A felvidéki magyar települések ifjúsági alapszervezeteit hozták létre, ez volt akkor a magyarság társadalmi és szellemi ébresztésének egyik lehetséges útja. Megkezdte tanulmányait a pozsonyi magyar tanárképző főiskolán, magyar—történelem szakon (1952—1956), s diplomával a zsebében oktatni kezdett. Megjelentek első irodalmi publicisztikái, s létejött életre szóló eszmei szövetsége Fábry Zoltánnal. 1958-ra a majdnem semmiből megéledt felvidéki magyar irodalom állapota fórumot igényelt, s ő mint a Szlovák Írószövetség magyar tagozatának titkára vállalta a lapalapítás munkáját. 1958 végén jelent meg az *Irodalmi Szemle* első száma Fábry Zoltán esszéjével és Tözsér Árpád gyűjtő szellemű versével. A lapot főszerkesztőjeként 1968—69-ig, tíz éven át jegyezte. Sikerült a Tatran szlovák szépirodalmi kiadó szervezetében önállósítania a magyar szerkesztőséget, a Madách Könyv- és Lapkiadó jogelődjét, amelynek igazgatója lett. Pozícióját az a politikai szerep akasztotta meg, amelyet az 1968 után létrejött első szlovák kormányban tárcanélküli státusban, a sportért és a nemzetiségi ügyekért felelős miniszterként és a Csemadok elnökeként vállalt. A diktatúra kulcsembereinek tipikus gesztusával az ún. konszolidáció szellemében kizárták a kormányból, az írószövetségből, megfosztották Csemadok-elnöki tisztétől, kiadói igazgatói pozíciójától, és részleges közlési tilalmat rendeltek művei ellen. Bizonyos lapokban a nevét sem volt szabad leírni. Az általa alapított Madách Kiadó egyik részlegét vezette a rendszerváltásig.

1989-ben visszaült a kiadó igazgatói székébe, éltette folyóiratait, kiépítette a Madách könyvesbolt-hálózatát Pozsonytól Királyhelmeceig, székházat vett a kiadónak, s az Együttélés Mozgalom képviselőjeként négy évig politizált a szlovák törvényhozásban Duray Miklós oldalán, akivel korábban együtt éltette az illegális magyar jogvédő mozgalmat. Visszatért a Csemadok élére elnöki, majd tiszteletbeli elnöki, 1990-től Szabó Rezsővel társelnöki minőségében. 2011-ben munkáját Csemadok Életműdíjjal jutalmazták. A rendszerváltás előtt visszavették az írószövetség magyar tagozatába, s tagja volt a Szlovákiai Magyar Írók Társulatának. Ugyancsak tagja a Magyar Írószövetségnek és a Makovecz Imréék által alapított Magyar Művészeti Akadémiának. Vezető – alelnöki – szerepet vitt a Magyarok Világszövetségében, így az egész világ magyarságának életére rálátott.

Könyveinek száma tizenhárom. Első regényeiben a magyarüldözésekkel kapcsolatos írói tabukat törte át, s fokozatosan kezdte szépprózában és publicisztikában feldolgozni az emberközi kapcsolatok egyéni és társadalmi problémáit.

Az *Irodalmi Szemle* alapító főszerkesztőjeként a közép-európai irodalmak és kultúrák közelítésén dolgozott. Felvidéki magyar irodalmunk mellett a cseh és szlovák, természetesen az anyaországi, a délvidéki, a romániai, kárpátaljai és nagyon óvatosan, rejtve a nyugati magyar irodalmat is bevittük a lapba. Velük együtt a lengyel, az orosz, a román és a délszláv irodalom javából is annyit, amennyi a lap számaiba belefért. Szövetségre léptünk folyóiratokkal, s lényegében egy kis visegrádi szövetség alakult ki körülöttük. Sokszor nyitotta ránk reggel az ajtót ezzel a köszöntéssel: „Üdvözlöm az Irodalmi Szemle című világlap szerkesztőit!” Egymás közt megvallott

álunk egy közép-európai semleges államszövetség létrejötte volt a Baltikumtól az Adriáig. A magunk megmosolyogtatón szerény eszközeivel ennek útját próbáltuk egyengetni. Antall József egy parlamenti folyosói találkozásukon elárulta, hogy nagy összeget ajánlott föl a felvidéki magyar intézmények támogatására, de a miniszterelnök halálával a pénz elakadt.

Magyarországon Bethlen-, Kossuth-, Magyar Művészetért-, Czine Mihály-díjjal, Árpád Fejedelem-Emlékdíjjal, Szlovákiában Madách- és Nemzetiségi, valamint Pro Probitate (Helytállásért) Díjjal ismerték el munkásságát.

Az 1950-es évek elejének sajátos, fényes szellős szelekciója mint cselekedni vágyó, szegény sorsú, tanult fiatalembert kiválasztotta és fölemelte, az 1968 utáni idők kontraszelekciós korszaka elejtette. Húsz év esett ki így az életéből, a felvidéki magyarság pedig húsz évig volt kénytelen hiányolni ezt a minden ízében, eredendően – elrendelten – konstruktív szellemet. Lehetetlenné nem tették, ahhoz nagyon nagy vad volt Dobos László, és akadtak befolyásos vadőrei főként Magyarországon, de jól zárható vasketrecbe fogták, és éjjel-nappal szemmel-füllel tartották.

Szívét a sokféle gondok és bajok elnyűtték, mély, bonyolult és rendkívül hosszan tartó budapesti szív műtéten esett át, látható mértékben fel is épült, és újra szolgált, de a tovább sorjázó gondok és a műtét fiziológiai következményei nem maradtak lassan romboló hatás nélkül. Ereje elapadt, s magunkra hagyott bennünket.

Családján kívül, családjával együtt nagyon sokan gyászoljuk testvérünket, Dobos Lászlót. Gyászolja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága, a Csemadok egésze, a Magyarok Világszövetsége, a Magyar Írószövetség, a felvidéki magyar politikum, a Magyar Művészeti Akadémia, a Madách Könyv- és Lapkiadó a folyóirataival, egyházunk, a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház és mindenki, aki ezen a villámló, mennydörgéses felhőszakadást ígérő napon koporsója köré gyülekezett. Emlékezetét nem lehet nem megőriznünk, történelmünk szilárd része marad. Lelke, szelleme maradjon közöttünk, segítsen bennünket munkánkban és harcainkban. Testvérünk, Laci, Dobos László, pihenj végre, de szólj értünk odaát. Nyugodj a Teremtő és lelkünket megtartó Isten örök békéjében!

Koncsol László